

HERMENEUTIKA ŠUTNJE I NEIZRECIVO

Manfred Frank, KAZIVO I NEKAZIVO

Biblioteka Polilog, knj. 4, Naklada M.D., CroatiaLibor, Zagreb 1994.

Stanko Lasić, HERMENEUTIKA INDIVIDUALNOSTI I ONTOLOŠKI STRUKTURALIZAM

Durieux, Zagreb 1994.

Biblioteka Polilog predstavila nam se dosad u naljepšem (nakladničkom) svjetlu. Tri naslova koja prethode Frankovu djelu mogu se odmah "ukrasno" zataknuti u svaki ambiciozniji studijski popis literature za područje znanosti o književnosti, estetike te analitičke filozofije. To su: *Bahtin i drugi* (Zbornik tekstova) priređivača Vladimira Bitija; *Doći na svijet - dospjeti u jezik* Petera Sloterdijka, te *Skandal tijela u govoru* Shoshane Felman. Četvrti naslov - *Kazivo i nekazivo* - u prijevodu Darije Domić i Ingrid Šafraček, zapravo je, na nekih 350-ak gusto tiskanih stranica, zbirka tekstova nastala iz sveučilišnih i gostujućih predavanja autora. Pred nama je deset eseja brižljivo popraćenih bilješkama, koje temeljitom čitaocu prijevoda, a bez izgleda da stu-

dira izvornik(e), neće naročito pojasniti ono na što ga se upućuje. Eseji su razvrstani redom: 1. Tekst i njegov stil (Schleiermacherova teorija teksta); 2. Što je književni tekst i što znači razumjeti ga?; 3. Arheologija individuuma (O hermeneutici Sartreova "Flauberta"); 4. "Istinski subjekt" i njegov dvojnik (Hermeneutika Jacquesa Lacana); 5. Osnovni element historijske analize i diskontinuitet; 6. Što je "diskurs"? (O "arheologiji" Michela Foucaulta); 7. Je li samosvijest slučaj "Présence à soi"?; 8. Entropija jezika (Razmišljanje o debati Searle - Derrida); 9. Jean F. Lyotard i Jürgen Habermas o disenzusu i konsenzusu; 10. Postoje li u sporazumijevanju racionalno neodlučivi konflikti? Slijedi potom kratka bilješka o autoru iz koje saznajemo samo to

da predaje filozofiju na Sveučilištu u Tübingenu, te koja mu je nakladnička kuća i kada objavila impozantan broj djela i zbornika. Daleko više **kazuje** nam **neka-zivo**: iz Frankova Predgovora (za izdanje iz 1979. i 1987.), pretiskanog za naš prijevod, saznajemo (posredno) mnogo o autoru. Manje onog činjenično-pozitivističkog materijala - daleko više o motivima koji su ga pokrenuli na objelodanjivanje nabrojanih eseja. Osjećamo i razabiremo njegove etičke skrupule spram čitatelja, kulturu dijaloga s neznanim šetačem rubom shvatljivog i neshvaćenog, čitljivog i pročitnog, slušanog i nečujnog govora (idioleta) *Ja*. Frank je definitivno na strani toga *Ja*, te bi ukupni tekst te studije, između niza drugih pravaca pretrage, mogao značiti i samo jednim svojim slojem: onim u **obranu** jastva, kao pledoaje za hermeneutiku individualnosti.

"Svaki od priloga može se čitati zasebno, nijedan ne pretpostavlja poznavanje drugog. Da bih to postigao, mirim se s povremenim ponavljanjima. Ono što je teško lakše će otkriti svoje značenje ako se čita u različitim kontekstima." (Predgovor, str. 10).

Najviše je pažnje u svojim esejima Frank posvetio analitici i dijalogu sa Schleiermacherom jer ga drži utemeljiteljem hermeneutike individualnosti. Smatra aktualnim njegov filološki prinos. Svaki dijalog između strukturalista i hermeneutičara valja poći od tog Schleiermacherova temelja, od dvaju aspekata "govora" (jezičnog iskaza): retorike i gramatike. Humboldt nastavlja Schleiermacherove teze, a i Kierkegaard kreće pre-

ma negaciji hermeneutike hegelovskog totaliteta. Znan prostor također posvećuje Sartreu. Drži ga glavnim predstavnikom hermeneutike individualnosti. Što je za Schlerimachera "začetna odluka" djela - to je za Sartrea "intuition embryonnaire", po kojoj je ukupna upravljivost djela odredila svoj cilj. Frank minuciozno analizira *Obiteljskog idiota* nakon što je predočio svoj respektom prožet odnos spram Sartrea. Da bi započeo dijalog s Francuzima, valja krenuti sasvim od početka, tumači Frank. U izmijenjenim paradigrama jedva da ima točaka jedinstva i pretpostavki za dijalog. Sartrea naziva filozofom smisla, onim od kojeg valja početi, kod kojeg (dijaloškog) početka će "profitirati kritička teorija, hermeneutika, analitička filozofija jezika, pa i škole stare fenomenologije" (str. 96).

Eksplicitno navodi motrište iz kojeg želi "čitati" Sartreovu rekonstrukciju patogeneze građanskog individuuma. Kreće od Sartreova poticajnog pitanja: **Što danas možemo znati o čovjeku?** Znanosti znanstveno gutaju ono individualno u ime uopćavanja. One ne poznaju individualne činjenice ili se - jer znanstvenik ih kao osoba poznaje dakako vrlo dobro - individualne činjenice izlučuju u korist standardiziranog znanja - misli Frank. Nasuprot posrednosti spoznaja, zorovi se odnose na pojedinačno. Individualno, ono nedjeljivo (*unteilbar*) jest i nepriopćivo (*unmittelbar*). Kako ono što postoji "bez dvojnika, dakle neprelazno, dakle ono što u doslovnom smislu ne poznaje sebi ravna. Individualitet je način bitka za biće bez unutrašnje dru-

gosti, za biće koje se uskraćuje zakonu iterabilnosti" (str. 100).

Od čovjeka se očekuje, pomoću tehnika kolektiva koje su spremne poduzeti "dresuru socijalizacije" (Frank), da se pridoda u svijetu simbola kao oruđe funkcionalnog poretka. Frank zaoštrono postavlja: od trenutka kada se subjekt uklapa u mrežu poretka, poredak nema načina da iskontrolira kako će se subjekt predstaviti unutar (kontrolirane) okoline kao subjekt (individua). Dugo je u nas Sartre bio zaštitnim znakom progresivne, praksisovske prakse (tada opterećene režimskom paranojom), egzistencijalno-marksistički varijetet službenih predstavnika lijevih. Potom je jenjao interes stručne, a još više pragmatično-političke javnosti za pisca *Mučnine* i inih prozno-glumišnih tekstova s tezom. Žmegač ga upravo zbog te naglašene **programatske** prozaizacije vrednuje estetički inferiornijim od Brechta, na primjer, koji također "boluje" od istog manira. No razlika je u "divergenciji namjera", u bogatstvu teksture, u mnogostrukoj **interakciji** estetskih elemenata (Žmegač, *Književno stvaralaštvo i povijest društva*). Rijetki su u nas poput Žmegača Sartreu pristupali neopterećeno, braneći estetsko nad pragmatičkim u djelu. Većinom smo ga upoznavali s teorijske, diskurzivne strane. Sada nam se nudi jedna nova, svježja interpretacija svjetonazora francuskog filozofa ali i **pisca**, sročena nadahnuto i studiozno istovremeno. Stanko Lasić, čije djelo upravo želimo predstaviti i na neki ga način nadovezati na Frankovo, ne bez razloga smatra da je Frank "(...) usvojio Sartreove temeljne pojmove (...) Njegova studija a i cijela knjiga pokazuje da se

oslonio na Sartrea u kritici ostalih hermeneutika, osobito strukturalizma i neostrukturalizma" (str. 19). Ističe Frankov jasan prosartrovski stav da je Sartreova hermeneutika **jedini izlaz** (istaknula D. B. K.) kojim se može razriješiti aporija između općeg i pojedinačnog (to jest kazivog i nekazivog).

Knjižicom Stanka Lasića od sedamdesetak stranica malog formata - *Hermeneutika individualnosti i ontološki strukturalizam* - dobili smo nadasve zanimljivo **čitanje** Frankova djela. I ne samo to. Iz niza Lasićevih rasprava, studija i opsežnih djela, poput *Krležologije* (a zamjetno već u *Sukobu na književnoj ljevici 1928-1952* [1970], *Problemima narativne strukture* [1977]), zatim izriječkom predočenom prolegomenom za metodološku proceduru u uvodu djela *Mladi Krleža i njegovi kritičari 1914-1924* (1987), biva nam jasno o kakvu se peru radi. Tim nam više znači upravo lasićevsko razumijevanje i pre-vođenje *Das Sagbare und das Unsagbare*. Lajtmotivska osobina jest da svoju parafrazu/alegorezu podrži dodatnim pojašnjenima kako bi smanjio nesporazume s čitateljem. Tako nas u podnaslovu - *Prilog teoriji književne znanosti* - navodi na jedno specifično viđenje koje iz Frankova ukupnog djela i njegova filozofijskog horizonta hoće poseban - upravo **književnoznanski** rakurs. Osjećamo, vođeni autorovom "lakoćom pisanja", jasnim stavom i neprikrivenim dilemama - kada im je mjesto - autorovu **simpatiju** za Franka i oprez prema taksonomijskim egzemplifikacijama. Op rez stoga što su opsjednute redom, a to znači represivnim postupcima svođenja individualnog na

mjeru poretka. I stoga što totalitarne taksonomije (čim su u službi poretka) po prirodi stvari paušalistički etiketiraju i "pretvaraju se u karikaturu književne znanosti" (str. 74). Zato svesrdno zagovara hermeneutiku individualnosti i strukturalnu analizu. Tek potom književni pregalac može zatvoriti hermeneutički krug metodološkim sintezama. "Dihotomija sadržana u predmetu književne znanosti (stvar ili subjekt) prelijeva se preko cijelog korpusa znanosti o književnosti (...) **kao pitanje što treba biti cilj**

književne znanosti: otkrivanje općih 'zakona' književnosti ili ispitivanje smisla konkretnog" (str. 41, naglasio autor).

Sam kraj Lasićeve studije - u kojem preporuča srčani hod po (heurističkim) mukama uz napomenu da je književni znanstvenik onaj koji dijeli sudbinu svoje znanosti, uspone i padove; rizike i otvorenu putanju metodološke mreže - hrabri nas poput savjeta iskusna majeutičara.

Danijela Bačić-Karković